

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
В. Пантелеймонов

2019 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

рівень вищої освіти:	<u>бакалавр</u>
галузь знань:	<u>10 – Природничі науки</u>
спеціальність:	<u>106. Географія</u>
освітньо-професійна програма:	<u>Географія; Географія рекреацій і туризму</u>
спеціалізація:	<u>Географія, Економічна та соціальна географія; Географія рекреацій і туризму</u>
вид дисципліни:	<u>обов'язкова</u>
факультет:	<u>Геології, географії, рекреації і туризму</u>

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

“ 28 ” серпня 2019 року, протокол № 11

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Немець Л.М. – доктор географічних наук, професор, професор кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

Вірченко П.А. – кандидат географічних наук, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

Протокол від “ 27 ” серпня 2019 року № 8

Завідувач кафедри _____

(підпис)

(Немець Л.М.)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “ 28 ” серпня 2019 року № 1

Голова методичної комісії _____

(підпис)

(Жемеров О.О.)
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Економічна і соціальна географія України» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

бакалавра

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напряму) 106. Географія

спеціалізації

Географія, Економічна та соціальна географія;
Географія рекреацій і туризму

1. Опис навчальної дисципліни

- 1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: сформувати знання про економіко-географічне положення та природно-ресурсний потенціал України, особливості сучасної демографічної ситуації, розвиток та розміщення провідних галузей господарства та міжгалузевих комплексів, відмінності у розвитку різних регіонів України.
- 1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:
формування теоретичних та практичних навичок аналізу сучасного стану соціально-економічного розвитку господарства України та її регіонів, визначення перспектив їх розвитку.
- 1.3. Кількість кредитів: 5.
- 1.4. Загальна кількість годин: 150.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	5-й
Семестр	
5-й	9-й
Лекції	
48 год.	18 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	6 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.

Самостійна робота	
70 год.	126 год.
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

- знати особливості та вміти давати оцінку економіко-географічного і транспортно-географічного положення України;
- вміти аналізувати сучасний стан та регіональні особливості демографічних, розселенських, міграційних та етнічних процесів в Україні, визначати особливості сучасної демографічної ситуації й проблеми демографічного розвитку держави, вміти їх пояснювати;
- знати особливості господарського освоєння території України;
- знати основні риси господарства України: сучасний стан, особливості його галузевої, функціональної та територіальної структури;
- вміти аналізувати закономірності розміщення головних галузей господарства України, особливості регіональної диференціації та перебігу економічних і соціальних процесів в Україні;
- вміти проводити характеристику окремих територіально-виробничих комплексів, промислових і транспортних вузлів, сільськогосподарських зон, економічних районів, окремих регіонів країни, визначити проблеми та шляхи подальшого розвитку господарства України.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Економіко-географічне положення України. Етно-демографічні процеси в Україні.

Тема 1. Основи економічної і соціальної географії України. Географічне положення України.

Предмет та об'єкт економічної і соціальної географії України. Значення курсу, структура та завдання курсу. Цілі та завдання курсу в системі вищої географічної освіти.

Визначні українські економіко-географи: Павло Чубинський, Степан Рудницький, Костянтин Воблій, Володимир Кубійович, Олексій Діброва та інші. Основні наукові центри соціально-економічної географії України.

Економіко-географічне положення України. Розміри території, її конфігурація і компактність з точки зору господарського розвитку. Особливості її транспортно-географічного положення.

Роль і місце України в світовому господарстві. Галузі промисловості і окремі виробництва, якими Україна виділяється у світовій економіці. Наукові і технічні напрацювання у високотехнологічних галузях. Наявність досить розвинутого науково-

технічного потенціалу і кваліфікованих кадрів. Галузі сільського господарства, які мають світове значення.

Тема 2. Історико-географічні аспекти формування території України та її господарського освоєння.

Походження назви «Україна» та її перші згадки в історичних документах. Українська державна територія та її етнічні землі. Основні етапи формування сучасної державної території України.

Особливості економічного розвитку Київської Русі в період IX-XIII ст. Зміни кордонів України в період XIV-XVIII ст. Особливості історичного і економічного розвитку на період XIX-XX ст. Зміни кордонів України у період з 1939 року й дотепер. Сучасна конфігурація кордонів країни. Українська державна територія й етнічні землі.

Тема 3. Сучасна демографічна ситуація в Україні, статево-вікова та релігійна структура населення.

Сучасна демографічна ситуація в Україні. Динаміка росту чисельності населення України; кількість населення, середня густота та щільність населення по регіонах України. Регіони з найбільшою і найменшою кількістю та щільністю населення.

Статево-вікова структура населення. Середня тривалість життя. Природний та механічний рух населення України і тенденції, які спостерігаються в сучасних умовах. Види міграції та їх сучасні тенденції. Географії еміграції з України і міграції в Україну.

Тема 4. Етнічні особливості населення України, процеси урбанізації, трудові ресурси.

Особливості українського етногенезу. Етнічний склад населення та його територіальні відмінності. Українська діаспора в світі.

Особливості розселення населення. Міське та сільське населення України. Класифікація міст України за людністю. Міста мільйонери, найкрупніші, великі та їх чисельність населення. Типи міст за містоутворюючими функціями. Формування міських агломерацій. Регіони з найбільш високою та найнижчою концентрацією міського населення. Розміщення сільського населення. Типи сільських поселень за людністю. Основні типи сільського розселення і фактори, які впливають на них.

Працересурсний потенціал. Структура та особливості трудових ресурсів України. Рівень забезпеченості трудовими ресурсами макрорегіонів і регіонів України та фактори, які впливають на цей процес. Структура зайнятості населення та її сучасні тенденції. Рівень зайнятості трудових ресурсів в окремих регіонах України.

Розділ 2. Особливості територіальної організації господарства України.

Тема 1. Загальна характеристика господарства України.

Поняття «Господарство» та його структура. Основні форми суспільної організації виробництва. Структура виробничої та невиробничої сфери України. Сучасні тенденції розвитку економіки України. Промисловість України: галузі спеціалізації, особливості

галузевої структури промисловості, питома вага окремих галузей. Чинники розміщення основних галузей промисловості.

Тема 2. Особливості природно-ресурсного потенціалу (ПРП) України.

Вплив природних умов і ресурсів на територіальну організацію господарства країни. Поняття «ПРП» території. Рівень забезпеченості господарства України природними ресурсами. Регіональні відмінності в забезпеченні ПРП.

Структура та характеристика окремих компонентів ПРП: мінерально-сировинні ресурси: паливні, рудні, нерудні. Вугільні басейни. Нафтогазоносні провінції та області. Залізо- і марганцеворудні басейни. Запаси руд кольорових металів. Нерудна сировина для хімічної, металургійної і будівельної промисловості. Регіони з найбільш високим рівнем забезпеченості мінеральною сировиною.

Потенціал водних ресурсів та рівень забезпеченості господарства й різних регіонів України. Земельні ресурси, структура землекористування. Природна і економічна оцінка лісових ресурсів і головні райони їх розміщення. Фауністичні ресурси та їх структура. Природно-рекреаційний потенціал з виділенням регіонів; які мають найбільш можливості для розвитку курортно-лікувальних і оздоровчих комплексів. Географічні проблеми раціонального природокористування.

Тема 3. Паливно-енергетичний комплекс України (ПЕК).

Паливна промисловість. Галузева структура паливно-енергетичного комплексу. Характеристика вугільної промисловості країни. Економічна характеристика головних вугільних басейнів. Проблеми вугільної промисловості та шляхи їх вирішення.

Характеристика газової промисловості. Загальні та балансові запаси. Економічна характеристика основних районів видобутку газу. Річний видобуток газу і потреби держави. Перспективи розвитку галузі.

Характеристика нафтової промисловості. Економічна характеристика головних районів видобутку нафти. Річний видобуток нафти і потреби господарства у нафті. Головні джерела надходження нафти в Україну. Проблеми і перспективи розвитку галузі. Головні нафтопереробні підприємства України.

Видобуток і використання торфу та горючих сланців. Характеристика уранової промисловості України.

Електроенергетика. Класифікації електростанцій України та їх питома вага у виробництві електроенергії. Виробництво електроенергії в країні. Головні споживачі електроенергії. Райони з високим рівнем концентрації виробництва електроенергії.

Теплова енергетика. Географія головних ТЕС та проблеми розвитку галузі.

Гідралічні електростанції. Географія найкрупніших ГЕС та ГАЕС. Значення розпочатої реконструкції ГЕС.

Атомна енергетика України. Основні АЕС, проблеми та перспективи використання атомної енергії.

Використання нетрадиційних енергоносіїв. Територіальне розміщення вітрових, геотермальних електростанцій.

Формування ОЕС і ЄЕС. Найбільш потужні ЛЕП.. Основні проблеми та перспективи енергетики України.

Тема 4. Територіальна організація металургійного комплексу України.

Чорна металургія. Значення чорної металургії в економіці України. Виробнича структура галузі. Типи підприємств. Фактори розвитку та особливості територіальної структури галузі. Річне виробництво сталі в Україні та її місце серед головних країн світу за виробництвом чорних металів. Експортний потенціал галузі.

Економічна характеристика сировинних ресурсів чорної металургії: руд чорних металів, коксівного вугілля та інших допоміжних матеріалів. Географія їх видобутку та первинної переробки.

Економіко-географічна характеристика трьох металургійних баз України: Донбас, Придніпров'я, Приазов'я. Підприємства бездоменної металургії. Проблеми і перспективи чорної металургії України.

Кольорова металургія. Значення галузі в економіці України. Структура галузі. Особливості розвитку і розміщення підприємств кольорової металургії. Географія головних галузей кольорової металургії: ртутної, алюмінієвої, титаномагнієвої, цинкової, феронікелевої; виробництва дорогоцінних та тугоплавких металів.

Значення для України виробництва вторинних кольорових металів, основні центри їх виробництва.

Тема 5. Машинобудівний комплекс України.

Значення машинобудування для економіки країни. Чинники розвитку галузі. Особливості структури машинобудування України. Питома вага окремих галузей машинобудування. Особливості розміщення машинобудування. Макрорегіони і регіони з найбільшим розвитком машинобудування.

Важке машинобудування. Його структура. Головні принципи розміщення підприємств та їх географія.

Транспортне машинобудування. Чинники розміщення і географія тепловозо- та електровозобудування, вагонобудування, автомобілебудування, суднобудування. Світове значення авіаційного та ракетно-космічного комплексу України, їх науково-технічні напрацювання. Головні центри виробництва продукції ВПК. Співробітництво з іншими країнами.

Сільськогосподарське машинобудування. Його структура. Чинники розміщення, географія головних галузей сільгоспмашинобудування.

Верстатобудування, приладобудування, електротехнічне та енергетичне машинобудування. Фактори розвитку і розміщення. Географія головних центрів виробництва їх продукції.

Хімічне машинобудування. Виробництво обладнання для легкої та харчової промисловості. Виробництво будівельних, шляхових та комунальних машин.

Значення подальшого розвитку вітчизняного машинобудування. Необхідність підвищення питомої ваги високотехнологічних галузей у структурі промисловості України.

Тема 6. Хімічний комплекс України.

Хімічна промисловість. Значення галузі та основні чинники розвитку, особливості структури, найважливіші галузі, сучасні тенденції розвитку. Особливості розміщення по території країни, райони з найбільш високим рівнем концентрації хімічної промисловості.

Неорганічна хімія. Сировинні ресурси та виробництво мінеральних добрив; виробництво соди; сірчанооксида; лакофарбова; анілінофарбова промисловість.

Органічна хімія. Сировинні ресурси та виробництво синтетичних смол і пластмас, хімволокон. Гумотехнічна промисловість, хіміко-фармацевтичне, мікробіологічне та парфумерно-косметичне виробництво. Проблеми та перспективи розвитку хімічної промисловості України.

Тема 7. Лісовиробничий комплекс України.

Лісова і деревообробна промисловість. Структура комплексу, головні райони лісів України. Регіони з найбільшою та найнижчою лісистістю. Породний склад лісів України. Особливості розміщення деревообробних галузей. Макрорегіони і регіони з найбільш високим рівнем розвитку галузі.

Механічна переробка деревини. Географія лісопильного виробництва, меблева промисловість, виробництво сірників, виробництво будматеріалів з деревини, фанерне виробництво і виробництво ДВП та ДСП.

Хімічна переробка деревини. Географія целюлозно-паперового виробництва, лісохімічне і гідролізне виробництво. Значення максимально глибокої переробки деревини.

Тема 8. Особливості розвитку будівельного комплексу України.

Значення галузі та основні чинники розвитку. Особливості структури будівельного комплексу. Сировинна база будівельного комплексу та найважливіші галузі, сучасні тенденції розвитку. Особливість розміщення галузі по території країни. Проблеми та перспективи розвитку будівельного комплексу України.

Тема 9. Агропромисловий комплекс України (АПК).

Поняття «АПК». Основні галузі АПК. Значення розвитку АПК як одного з пріоритетних комплексів економіки України. Основні економічні показники функціонування АПК країни.

Особливості розвитку і розміщення, форми господарювання, галузі спеціалізації. Земельний фонд країни та його структура. Розподіл орних земель. Площі зрошувальних і осушених земель і їх потенціал в відповідних регіонах. Головні зрошувальні системи.

Структура сільського господарства України.

Рослинництво. Зернове господарство країни як основа землеробства. Посівні площі, врожайність, валовий збір зерна. Географія головних зернових та круп'яних культур, особливості їх вирощування. Географія найважливіших технічних культур України: цукрового буряка, соняшника, льону-довгунця, тютюну, ефіроолійних культур, хмелю. Географія овочівництва, виноградарства, плодово-ягідних культур, картоплярства, баштанництва, кормових культур.

Тваринництво України. Кормова база та її особливості. Зміна характеру кормової бази з півночі на південь. Географія головних галузей тваринництва: скотарство, свинарство, вівчарство, птахівництво, конярство, птахівництво, звірівництво; ставкове рибництво, кролівництво, шовківництво.

Територіальна організація сільського господарства України. Основні елементи територіальної структури. Економіко-географічна характеристика сільськогосподарських зон України: Поліська, Лісостепова, Степова; азональні зони Криму і Карпат, Південного

Берега Криму. Територіальна структура кожної зони, природно-економічні особливості, головний напрямок спеціалізації, допоміжні галузі сільського господарства, перспективи розвитку зони. Особливості розвитку і спеціалізації приміських АПК.

Переробні галузі АПК, галузі харчової промисловості України. Значення, структура та особливості розвитку й розміщення основних галузей харчової промисловості: мукомольно-круп'яна, макаронна, кондитерська, цукрова, крахмало-паточна, м'ясна, молочна, олійна, плодово-овочева, виноробна, спиртово-горілчана, пивоварна, тютюнова, рибна та інші.

Тема 10. Транспортний та соціальний комплекси України.

Транспортний комплекс України. Значення комплексу для функціонування економіки країни і забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків. Основні показники роботи основних видів транспорту. Структура транспорту; особливості розміщення по території країни, питома вага окремих видів транспорту в пасажиро- та вантажообігу.

Залізничний транспорт, його техніко-економічні особливості. Загальна протяжність, густина, історія будівництва залізниць на території України. Сучасні види тяги, основні вантажі, які перевозять залізницями. Найважливіші напрямки вантажоперевезень. Особливості сучасного розміщення залізниць по території країни. Географія магістральних залізниць України. Міжнародні залізниці, які проходять через територію країни. Електрифіковані залізниці. Головні залізничні вузли. Взаємодія залізничного транспорту з іншими видами транспорту. Роль залізничного транспорту в перспективі.

Автомобільний транспорт, його значення, техніко-економічні переваги. Загальна протяжність автошляхів. Регіони найбільш забезпечені автошляхами. Найважливіші автомагістралі України. Взаємодія з іншими видами транспорту. Головні автомобільні вузли. Структура вантажоперевезень.

Водний транспорт. Техніко-економічні переваги водних видів транспорту. Протяжність річкових транспортних шляхів. Використання річок України для зовнішньоекономічних зв'язків. Структура вантажоперевезень. Головні річкові порти.

Морський транспорт. Його значення для міжрайонних перевезень і зовнішньоекономічних зв'язків. Використання паромних переправ. Головні пароплавства. Головні морські порти. Структура внутрішніх і зовнішніх вантажоперевезень.

Авіаційний транспорт та його функції. Основні напрямки повітряних шляхів. Головні аеропорти України. Зв'язки з зарубіжними країнами. Перспективи розвитку мережі аеропортів.

Трубопровідний транспорт та його техніко-економічні переваги. Загальна протяжність магістральних трубопроводів. Газопроводи та їх протяжність. Трансконтинентальні газопроводи, які проходять через територію України. Нафтопроводи та їх протяжність. Трансконтинентальні нафтопроводи. Продуктопроводи.

Подальше використання створеної в Україні потужної системи магістральних газопроводів для транспортування російського газу в країни Східної, Центральної і Західної Європи.

Значення міжнародних транспортних коридорів (МТК) для розвитку економіки України, диверсифікації енергоносіїв, подальшої інтеграції країни в світове господарство. Дільниці МТК, які проходять через територію України.

Загальні риси зовнішніх зв'язків України: політичні, економічні та науково-технічні зв'язки.

Соціальна інфраструктура. Легка промисловість: значення, структура, особливості розвитку та розміщення. Текстильна промисловість як головна галузь легкої промисловості, її структура, сировинна база та виробництво бавовняних, вовняних, льняних, шовкових, джутових тканин. Регіони з найбільш високим рівнем розвитку текстильної промисловості. Інші галузі легкої промисловості: трикотажна, швейна, килимова, хутряна, шкіряно-взуттєва, галантерейна.

Культурно-освітній та науковий комплекси. Соціально-побутовий комплекс. Рекреаційний комплекс. Географія соціального неблагополуччя.

Розділ 3. Економіко-географічне районування України. Характеристика економічних районів України.

Тема 1. Особливості економіко-географічного районування України.

Основи економіко-географічного районування. Ознаки економічного району. Основні суспільно-географічні макрорайони України. Суспільно-географічне районування України (за О. Шаблієм, Ф. Заставним, М. Пістуном, А. Голіковим).

Тема 2. Економіко-географічна характеристика Столичного, Центрального, Північно-Східного економічних районів.

Столичний економічний район (Київська, Чернігівська, Житомирська області). Склад і особливості формування території. Місце і значення району в географічному поділі праці. Спеціалізація району. Рівень економічного і соціального розвитку, його територіальна диференціація. Історичні особливості формування і розвитку господарства району. Природно-ресурсний потенціал району. Головні екологічні проблеми. Демографічна ситуація, рівень урбанізації території. Сільське населення. Трудові ресурси. Трудові міграції. Національний склад та георелігійна ситуація району. Загальна характеристика господарства. Машинобудування та металообробка. Перспективи розвитку галузі в малих і середніх містах. Хімічна промисловість. Легка і харчова промисловість. Будівельна промисловість. Скляна промисловість. Порцеляново-фаянсова промисловість. Лісове господарство, деревообробна та меблева промисловість. Агропромисловий комплекс району. Соціальний комплекс району. Рівень розвитку сфери обслуговування. Культурно-освітній комплекс. Рекреаційне господарство. Туристичний комплекс, його особливе значення. Транспортний комплекс району. Суспільно-географічні зв'язки з іншими районами України та зарубіжжям. Проблеми та перспективи розвитку.

Центральний економічний район (Кіровоградська і Черкаська області). Склад і особливості формування території. Місце району в господарському комплексі України. Галузі спеціалізації. Рівень економічного і соціального розвитку. Оцінка суспільно-географічного положення. Географічний центр України. Історичні особливості формування і розвитку господарства. Природно-ресурсний потенціалу району, його структура. Екологічні проблеми. Демографічна ситуація. Статеві-вікова структура населення. Міське і сільське населення, трудові ресурси, структура зайнятості. Загальна

характеристика господарства. Агропромисловий комплекс району, умови і чинники його розвитку і спеціалізації. Сільське господарство району. Лісостеповий і Степовий зональні АПК. Соціальна сфера району. Рівень розвитку сфери обслуговування. Культурно-освітній комплекс району, його особливості. Курортно-туристичний комплекс. Транспортна система району. Основні транспортні вузли і центри. Найважливіші залізничні і автомобільні магістралі району. Суспільно-географічні зв'язки з іншими районами України та зарубіжжям. Проблеми та перспективи розвитку.

Північно-Східний економічний район (Харківська, Полтавська, Сумська області). Склад і особливості формування території. Місце і роль району в географічному поділі праці, галузі спеціалізації. Особливості економіко-географічного положення. Історичні особливості формування і розвитку господарства. Природно-ресурсний потенціал району та його вплив на формування господарського комплексу. Паливні ресурси. Земельні ресурси. Лісові ресурси. Екологічні проблеми. Сучасна демографічна ситуація в районі. Вікова структура населення, трудові ресурси, структура зайнятості. Національний склад населення, георелігійна ситуація. Загальна характеристика господарства. Машинобудування і металообробка. Харківський машинобудівний вузол. Хімічна промисловість. Газова, нафтова і нафтопереробна промисловість. Електроенергетика. Легка і харчова промисловість. Будівельна промисловість. Фаянсова і скляна промисловість. Агропромисловий комплекс району, умови і чинники розвитку і спеціалізації. Поліський і Лісостеповий зональні АПК. Харківський приміський АПК. Соціальна сфера району. Рівень розвитку сфери обслуговування. Культурно-освітній комплекс району, його особливості. Курортно-туристичний комплекс. Транспортна мережа. Харківський транспортний вузол. Суспільно-географічні зв'язки з іншими районами України та зарубіжжям. Проблеми та перспективи розвитку.

Тема 3. Економіко-географічна характеристика Причорноморського, Придніпровського, Подільського економічних районів.

Причорноморський економічний район (Одеська, Миколаївська, Херсонська області і Автономна Республіка Крим). Склад і особливості формування території. Місце і значення району в господарському комплексі України, галузі спеціалізації, рівень економічного і соціального розвитку. Приморське положення району. Історичні особливості формування і розвитку господарства. Природно-ресурсний потенціал, особливості його структури. Рекреаційні ресурси. Екологічні проблеми морів. Демографічна ситуація. Статеві-вікова структура населення. Особливості розселення міського і сільського населення. Рівень урбанізації. Трудові ресурси і особливості їх використання. Національний склад та георелігійна ситуація. Загальна характеристика господарства. Машинобудування і металообробка. Суднобудування і судноремонт. Приладо- і верстатобудування, електротехнічне, енергетичне і сільськогосподарське машинобудування, виробництво устаткування для хімічної та харчової промисловості. Головні машинобудівні вузли. Розвиток гірничо-хімічного циклу на базі солей Сиваша та солоних озер Причорномор'я. Хімічна і нафтохімічна промисловість. Переробка нафти. Виробництво пластмас, мінеральних добрив, сірчаної кислоти, лаків і фарб, хімреактивів, соди, фармацевтичних препаратів. Легка і харчова промисловість. Агропромисловий комплекс. Зональні АПК. Приміські АПК. Море-промисловий цикл (вилів і переробка риби та інших біологічних ресурсів моря). Соціальна сфера району. Рівень розвитку сфери обслуговування. Культурно-освітній комплекс району, його особливості. Рекреаційний

комплекс. Рекреаційні райони: Південний берег Криму, Західне і Південно-Східне узбережжя Криму, Одеський, Очаківський, Херсонський, Азовський. Транспортний комплекс. Морський транспорт. Портове господарство району. Основні транспортні вузли. Внутрішньорайонні й міжрайонні суспільно-географічні зв'язки. Міжнародні зв'язки. Проблеми та перспективи розвитку.

Подільський економічний район (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області).
Склад і особливості формування території. Місце і роль району в господарському комплексі України, галузі спеціалізації. Неоднорідність економічного і соціального розвитку району. ЕГП та його особливості. Історичні особливості формування і розвитку господарства. Природні умови і ресурси. Земельні ресурси. Екологічні проблеми. Демографічна ситуація. Міське і сільське населення, рівень урбанізації. Трудові ресурси, галузева структура зайнятості. Трудові міграції. Проблеми та перспективи використання трудових ресурсів. Національний склад та георелігійна ситуація. Загальна характеристика господарства. Машинобудування і металообробка. Сільськогосподарське, електротехнічне машинобудування, верстатно- і приладобудування, виробництво обладнання для легкої, і харчової промисловості. Будівельна промисловість. Скло і порцеляново-фаянсова промисловість. Деревообробна і целюлозно-паперова та меблева промисловість. Хімічна промисловість. Виробництво мінеральних добрив. Агропромисловий комплекс. Легка і харчова промисловість. Умови і чинники розвитку і спеціалізації. Лісостеповий зональний АПК. Соціальна сфера району. Рівень розвитку сфери обслуговування. Культурно-освітній комплекс району, його особливості. Курортно-туристичний комплекс. Транспортна система району. Основні транспортні вузли. Суспільно-географічні зв'язки району. Основні проблеми і перспективи розвитку.

Придніпровський економічний район (Дніпропетровська і Запорізька області).
Склад і особливості формування території. Значення району в господарському комплексі України, спеціалізація району. Рівень економічного і соціального розвитку. Особливості ЕГП району. Комплексоформуюча роль р. Дніпро. Історичні особливості формування і розвитку господарства. Природно-ресурсний потенціал, особливості його структури. Мінеральні ресурси. Екологічні проблеми. Демографічна ситуація. Статеві-вікова структура населення. Міське і сільське населення, рівень урбанізації. Головні міські агломерації району. Трудові ресурси. Особливості галузевої структури зайнятості. Національний склад. Георелігійна ситуація в районі. Загальна характеристика господарства. Паливно-енергетичний комплекс та електроенергетика. Районоформуюче значення ГЕС. Вугільна промисловість. Газова промисловість. Нафтопереробна промисловість. Металургійний цикл чорних металів (видобування і збагачення чорної і марганцевої руд, нерудної сировини, коксохімія, виплавка металу). Кольорова металургія (виплавка алюмінію, титану, магнію). Металургійні райони і вузли. Агропромисловий комплекс району. Умови і чинники спеціалізації. Степовий зональний АПК. Придніпровський приміський АПК. Соціальна сфера району. Рівень розвитку сфери обслуговування. Культурно-освітній комплекс району, його особливості. Курортно-туристичний комплекс. Транспортна система району головні транспортні вузли. Суспільно-географічні зв'язки з іншими районами України та зарубіжжям. Проблеми та перспективи розвитку.

Тема 4. Економіко-географічна характеристика Карпатського, Північно-Західного економічних районів.

Карпатський економічний район (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області). Склад і особливості формування території. Місце і роль району в господарському комплексі України, галузі спеціалізації. Територіальна диференціація рівнів економічного і соціального розвитку. Прикордонне географічне положення. Історичні особливості формування і розвитку господарства. Природно-ресурсний потенціал, його структура і вплив на формування господарського комплексу. Рекреаційні ресурси. Екологічні проблеми. Демографічна ситуація. Статеві-вікова структура та густота населення. Особливості сільського і міського розселення, рівень урбанізації. Трудові ресурси, структура зайнятості, трудові міграції, проблеми і перспективи використання трудових ресурсів. Національний склад та георелігійна ситуація. Загальна характеристика господарства. Паливно-енергетичний комплекс. Вугільна промисловість. Нафтова і газова промисловість. Переробка нафти. Електроенергетика. Машинобудування і металообробка. Приладо- і верстатобудування, автомобілебудування, електротехнічна і радіоелектронна промисловість, сільськогосподарське машинобудування. Львівський машинобудівний вузол. Лісопромисловий комплекс завершеного циклу виробництва. Лісове господарство. Деревообробна промисловість. Целюлозно-паперова промисловість. Меблева промисловість. Лісохімія. Карпатський лісопромисловий комплекс. Хімічна промисловість. Виробництво мінеральних добрив, сірчаної кислоти, барвників, хімія органічного синтезу. Фармацевтична промисловість. Будівельна промисловість. Агропромисловий комплекс. Умови і чинники розвитку і спеціалізації. Зональні та приміські АПК. Легка і харчова промисловість. Транспортна система. Соціальна сфера району. Рівень розвитку сфери обслуговування. Культурно-освітній комплекс району, його особливості. Рекреаційний комплекс. Умови і чинники розвитку. Санаторно-курортне, туристське господарство, сфера відпочинку. Рекреаційні центри. Основні транспортні вузли. Суспільно-географічні зв'язки району. Проблеми та перспективи розвитку.

Північно-Західний економічний район (Волинська, Рівненська області). Склад і особливості формування території. Місце і роль району в географічному поділі праці, галузі спеціалізації. Прикордонне географічне положення. Історичні особливості формування і розвитку господарства. Природно-ресурсний потенціал, його структура і вплив на формування господарського комплексу. Екологічні проблеми. Демографічна ситуація. Статеві-вікова структура населення. Густота населення. Міське і сільське населення, рівень урбанізації. Трудові ресурси, трудові міграції, проблеми та перспективи використання трудових ресурсів. Національний склад. Георелігійна ситуація. Загальна характеристика господарства. Машинобудування і металообробка. Електротехнічне, сільськогосподарське і автомобільне машинобудування, приладобудування, виробництво технологічного устаткування для харчової промисловості. Лісова, деревообробна, целюлозно-паперова промисловість. Виробництво меблів. Лісохімія. Волинський лісопромисловий комплекс. Хімічна промисловість. Виробництво мінеральних добрив, пластмас, гумотехнічних виробів. Агропромисловий комплекс, умови і чинники його розвитку і спеціалізації. Поліський та Лісостеповий зональні АПК. Соціальна сфера району. Рівень розвитку сфери обслуговування. Культурно-освітній комплекс району, його особливості. Курортно-туристичний комплекс. Транспортна система. Основні

транспортні вузли. Суспільно-географічні зв'язки району. Проблеми та перспективи розвитку.

Тема 5. Економіко-географічна характеристика Донецького економічного району.

Особливості формування території та його економіко-географічного положення. Історичні особливості формування і розвитку господарства. Природно-ресурсний потенціал району, особливості його компонентної структури і вплив на формування господарського комплексу. Мінеральні ресурси. Екологічні проблеми Донбасу. Неприятлива демографічна ситуація. Густота населення. Високий рівень урбанізації території. Специфічні риси галузевої структури зайнятості. Проблеми і перспективи використання трудових ресурсів. Національний склад. Георелігійна ситуація. Загальна характеристика господарства. ПЕК району, металургія та машинобудування, хімічна промисловість району. Агропромисловим комплекс району. Умови і чинники формування. Степовий зональний АПК. Донецький приміський АПК. Соціальна сфера району. Рівень розвитку сфери обслуговування. Культурно-освітній комплекс району, його особливості. Курортно-туристичний комплекс. Транспортна мережа району. Значення окремих видів транспорту у вантажо- і пасажироперевезеннях. Основні транспортні вузли. Внутрішньорайонні та міжрайонні зв'язки. Проблеми та перспективи розвитку.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1												
Економіко-географічне положення України. Етно-демографічні процеси в Україні												
Тема 1. Основи економічної і соціальної географії України. Географічне положення України	6	2	1			3	8	1	1			6
Тема 2. Історико-географічні аспекти формування території України та її господарського освоєння	6	2	1			3	8	1	1			6
Тема 3. Сучасна демографічна ситуація в Україні, статево-вікова та релігійна структура населення	6	2	1			3	8	1	1			6

Тема 4. Етнічні особливості населення України, процеси урбанізації, трудові ресурси	6	2	1			3	8	1	1			6
Разом за розділом 1	24	8	4			12	32	4	4			24
Розділ 2												
Особливості територіальної організації господарства України												
Тема 1. Загальна характеристика господарства України	6	2	1			3	8	1				7
Тема 2. Особливості природно-ресурсного потенціалу (ПРП) України	6	2	1			3	8	1				7
Тема 3. Паливно-енергетичний комплекс України (ПЕК)	9	4	2			3	8	1	1			6
Тема 4. Територіальна організація металургійного комплексу України	7	2	2			3	8	1	1			6
Тема 5. Машинобудівний комплекс України	9	4	2			3	8	1				7
Тема 6. Хімічний комплекс України	7	2	2			3	8	1				7
Тема 7. Лісовиробничий комплекс України	7	2	2			3	8	1				7
Тема 8. Особливості розвитку будівельного комплексу України	7	2	2			3	8	1				7
Тема 9. Агропромисловий комплекс України (АПК)	9	4	2			3	8	1				7
Тема 10. Транспортний та соціальний комплекси України	7	2	2			3	8	1				7
Поточний контроль	2	2										
Разом за розділом 2	76	28	18			30	80	10	2			68
Розділ 3												
Економіко-географічне районування України. Характеристика економічних районів України												
Тема 1. Особливості	6	2				4	10					10

економіко-географічного районування України											
Тема 2. Економіко-географічна характеристика Столичного, Центрального, Північно-Східного економічних районів	14	2	4			8	7	1			6
Тема 3. Економіко - географічна характеристика Причорноморського, Придніпровського, Подільського економічних районів	14	2	4			8	7	1			6
Тема 4. Економіко-географічна характеристика Карпатського, Північно-Західного економічних районів.	12	2	2			8	7	1			6
Тема 5. Економіко-географічна характеристика Донецького економічного району	2	2					7	1			6
Підсумковий семестровий контроль (іспит)	2	2									
Разом за розділом 3	50	12	10			28	38	4			34
Усього годин	150	48	32			70	150	18	6		126

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Суспільно-географічне положення України. Історико-географічні особливості формування території України	2
2	Етно-демографічні процеси в Україні. Система розселення населення та міграційні процеси	2
3	Загальна характеристика господарства України. Природно-ресурсний потенціал України та його вплив на рівень економічного розвитку держави	2
4	Характеристика основних галузей промисловості України	12
5	Географія агропромислового комплексу України	2

6	Географія транспортного комплексу України	2
7	Економіко-географічна характеристика економічних районів України	10
	Разом	32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Підготуватись до усного опитування за темою: особливості адміністративно-територіального устрою України.	3
2	Підготуватись до усного опитування за темою: етнічні землі та етнографічні райони України.	3
3	Підготуватись до усного опитування за темою: класифікація міст за різними ознаками.	3
4	Підготуватись до усного опитування за темою: проблеми зайнятості населення та працевлаштування молодих фахівців.	3
5	Підготуватись до усного опитування за темою: галузева, територіальна та функціональна структура господарства України.	3
6	Підготуватись до усного опитування за темою: напрямки та райони перспективної розробки корисних копалин в Україні.	3
7	Підготуватись до усного опитування за темою: територіальні особливості електроенергетики України.	3
8	Підготуватись до усного опитування за темою: особливості територіальної структури металургійного комплексу України.	3
9	Підготуватись до усного опитування за темою: галузеві райони машинобудівного комплексу України.	3
10	Підготуватись до усного опитування за темою: галузеві райони хімічного комплексу України.	3
11	Підготуватись до усного опитування за темою: галузеві райони лісовиробничого комплексу України.	3
12	Підготуватись до усного опитування за темою: сільськогосподарські зони та райони України.	3
13	Підготуватись до усного опитування за темою: основні транспортні магістралі та транспортні вузли України.	5
14	Підготуватись до усного опитування за темою: особливості суспільно-географічного районування України за О. Шаблієм.	5
15	Підготуватись до усного опитування за темою: суспільно-географічні особливості господарства Центрального економічного району.	8
16	Підготуватись до усного опитування за темою: суспільно-географічні особливості господарства Подільського економічного району.	8
17	Підготуватись до усного опитування за темою: суспільно-географічні особливості господарства Північно-Західного економічного району.	8
	Разом	70

6. Індивідуальні завдання (Програмою не передбачені)

7. Методи контролю

1. Перевірка виконання практичних робіт (письмові відповіді на питання, складання картосхем, графіків, діаграм, таблиць, схем тощо).
2. Наприкінці 5-го семестру – підсумковий контроль (іспит).

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання (5-й семестр)																				
Розділ 1			Розділ 2								Розділ 3					Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Сума
T1	T2	T3	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T1	T2	T3	T4	T5	20	-	60	40	100
2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5					

T1, T2, T3, T4..., T8 – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

9. Рекомендована література

Основна література

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь / Э.Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983.
2. Барановський М.О. Економічна та соціальна географія України: реальний сектор економіки / М.О. Барановський [Текст] : навч. посіб. / Барановський М. О. ; Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин : Лисенко М. М., 2018.
3. Голіков А.П. Економіка України / Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. – К. : Знання, 2009.
4. Голіков А.П. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку / Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. – Х. : Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2005.

5. Голіков А.П. Вступ до економічної і соціальної географії: підручник / Голіков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. – К. : Либідь, 1996.
6. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічний аналіз / В.О. Джаман. – Чернівці : Рута, 2003.
7. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики / М.С. Дністрянський. – Львів, 2006.
8. Доценко А.І. Регіональне розселення в Україні: стан та прогноз / Доценко А.І., Зінич В.Т. та інші. – К., 2007.
9. Жук М.В. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України / Жук М.В., Круль В.П. – К. : Кондор, 2004.
10. Заставецька О.В. Географія населення України / О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, Д.В. Ткач. – Тернопіль : ТДПУ, 2003.
11. Заставний Ф.Д. Географія України. / Ф.Д. Заставний. – Л., 1994.
12. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної) / Ф.Д. Заставний. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
13. Зеркалов Д.В. Транспорт України: Довідник / Д.В. Зеркалов. – У 2 кн. – К. : Основа, 2002.
14. Масляк П.О. Географія України / П.О. Масляк. – К., 2000.
15. Мезенцева Н.І. Суспільно-географічне районування України / Н.І. Мезенцева. – К., 2002.
16. Мезенцева Н.І. Економічна та соціальна географія України. Районна частина. Електронний підручник / автор і упорядник Мезенцева Н.І. – К., 2008.
17. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л.М. Немець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
18. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс / Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. – Харків, 2009.
19. Немець Л.М. Економічна і соціальна географія України : українсько-російський словник термінів та понять / Упоряд. Людмила Миколаївна Немець, Юлія Юріївна Заволока; Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Геолого-географічний факультет. – Харків : Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011.
20. Немець Л.М. Робочий зошит для практично-семінарських занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 11-е вид., перероблене / Немець Л.М., Вірченко П.А. – Харків, 2018. – 116 с.
21. Немець Л.Н. Рабочая тетрадь для практического-семинарских занятий по курсу «Экономическая и социальная география Украины» / для иностранных студентов – 3-е издание, переработанное и дополненное / Немець Л.Н., Вірченко П. А. – Харьков, 2015. – 72 с.
22. Паламарчук М. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посібник для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998.
23. Пістун М.Д. Географія агропромислових комплексів: Навчальний посібник / Пістун М.Д., Гуцал В.О., Проводар Н.І. – К. : Либідь, 1997.
24. Пістун М.Д. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект / Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. – К., 2004.

25. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / [За ред. З.С. Варналія]. – К., 2005.
26. Руденко В.П. Довідник з географії ПРП України / В.П. Руденко. – К., 1998
27. Рябоконт В.П. Соціально-економічні проблеми розвитку агропромислового комплексу України в сучасних умовах / В.П. Рябоконт. – К. : Інститут аграрної економіки, 2000.
28. Семенов В.Ф. Регіональна економіка: Навчальний посібник / В.Ф. Семенов. – К. : МП Леся, 2008.
29. Стешенко В. Демографічні перспективи України до 2026 року / Стешенко В., Рудницький О., Хомра О., Стефановський А. – К., НАН України; Інститут економіки, 1999.
30. Статистичний щорічник України за 2018 рік : статистичний щорічник / [за редакцією О. Г. Осауленка]. – К., 2019.
31. Суспільна географія. Основи теорії / Укладач В.І. Єфименко. – К. : Шлях, 2006.
32. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії / О.Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2001.
33. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навчальний посібник / О. Г. Топчієв – Одеса : Астропринт, 2005.
34. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : підручник для студ. географ. спеціальностей вищих навч. закладів / О. Г. Топчієв – Одеса : Астропринт, 2009.
35. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
36. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.
37. Юрченко С.А. География инфраструктуры : учебное пособие / С.А. Юрченко. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2003.

Допоміжна література

1. Алексеев А.И. География сферы обслуживания: основные понятия и методы / Алексеев А.И., Ковалев С.А. Ткаченко А.А. – Тверь, 1991.
2. Білик Ю.Д. Економічні проблеми агропромислового комплексу України в умовах формування ринкових відносин / Ю.Д. Білик. – К., 1997.
3. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины / [Гл. ред. А.Ф. Трешников; Ред. кол. : Э.Б. Алаев, П.М. Алампиев, А.Г. Воронов и др.]. – М. : Сов. энциклопедия, 1988.
4. Географічна енциклопедія України. – К. – У 3-х т. – 1989; 1990; 1993.
5. Географія Української РСР / [За ред. М.Д. Пістуна, Є.Й. Шиповича]. – К., 1982.
6. Голіков А.П. Стратегія регіонального розвитку / Артур Павлович Голіков. – Х. : ХНУ, 2001.
7. Жупанський Я.І. Економічна і соціальна географія України / Я.І. Жупанський. – К., 1998.
8. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні: навчальний посібник / Я.І. Жупанський. – К., 2006.
9. Заблоцький Б.Ф. Економіка України: національна економіка України / Б.Ф. Заблоцький. – Львів, 1997.

10. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теоретико-методологічні основи) / С.І. Іщук. – К., 1997
11. Іщук С.І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування (методологія, теорія) / С.І. Іщук. – К. : Україно-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1996.
12. Ковтун В.В. Города Украины / Ковтун В.В., Степаненко А.В. – К., 1990.
13. Коршун І.М. Розміщення продуктивних сил України / І.М. Коршун. – К., 1997.
14. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій / За ред. Е.М. Лібанової. – К., 2006.
15. Немец Л.Н. Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины) / Л.Н. Немец. – Харьков, 2003.
16. Руснак П.П. Економіка сільського господарства: Підручник для студ. екон. спец. вищ. аграрних закладів освіти I-II рівнів акредитації / Руснак П.П. (ред.), Жебка В.В., Рудий М.М., Чалий А.А. – К. : Урожай, 1998.
17. Сахацький М.П. Проблеми відродження сільського господарства / М.П. Сахацький. – К. : Ін-т аграрної економіки, 2000.
18. Семененко В.І. Історія України / Семененко В.І., Радченко Л.О. – Х., 2000.
19. Транспорт: Толковый словарь / Владимир Петрович Калявин (авт.-сост.). — СПб.: Элмор, 2003.
20. Трансформація структури господарства України / [За ред. Г.В. Балабанова, В.П. Нагірної, О.М. Нижник]. – К., 2003.
21. Хомра О.У. Трудова міграція громадян України. Біла книга / Хомра, О.У., Ожеван М.А., Петрова Т.П., Нагорний В.І., Примак О.Г. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Економіка України. Політико-економічний журнал. Режим доступу: <http://www.economukraine.com.ua/>
2. Державна служба зайнятості. Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>
3. Державна служба статистики. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/>
6. Міністерство транспорту і зв'язку. Режим доступу: <http://www.mtu.gov.ua/>
7. Відеолекція «Машинобудування України». Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=9WldV3Xdx64>